

ผู้หญิง คน สัตว์ สิ่งของ : เหตุใดการข่มขืนใน นิทาน พระยาคนคาก จึงเป็นเรื่องยอมรับได้?

written by Peera Songkunnatham | กรกฎาคม 1, 2017

โดยพีระ ส่องคีนอธรรม

ไม่ค่อยมีการพูดถึงว่าตำนานลาวอีสานต้นกำเนิดบุญบังไฟเดือนหกเรื่อง *พระยาคนคาก* หรือ *คางคกยกรบ* มีการข่มขืนเกิดขึ้นอย่างโจ่งครึ่มด้วย หลังจากพระยาคนคากชนะสงครามกับพญาแถนบนสวรรค์แล้ว ไพร่พลโยธาทั้งหลายเห็นว่าพญาแถนถูกรัดและขังลั่นฤทธิ์แล้ว ก็พากันไป “เล่นหย่องยี่ เอ็ดบวบบีบี่ปนอลหล” กับลูกสาวและเมียรักของพญาแถนและชาวเมืองแถนทั้งหลายกันยกใหญ่ โดยที่พระยาคนคากไม่ได้ด่าว่าอะไรในตอนนั้น

นิทานเรื่อง *พระยาคนคาก* มักถูกกล่าวขวัญถึงว่าเป็นเรื่องเล่าที่ยกระดับปुरुชนชาวโลกให้ถือไฟเหนือเทวดาเมืองสวรรค์ เสมือนหนึ่งเป็นเครื่องหมายของความตระหนงและภาคภูมิใจในตนเองของคนอีสาน แต่เมื่อพิจารณาการข่มขืนในฉากสำคัญนี้แล้ว ผู้เขียนอยากตั้งคำถามดูว่า การสลบชั่วสถานะระหว่างชาวโลก (อีสาน) กับชาวฟ้า นั้นนับรวมผู้หญิงหรือไม่? เหตุใดการข่มขืนนางและนางสาวเมืองฟ้าผู้พ่ายสงครามใน *นิทานพระยาคนคาก* จึงเป็นเรื่องยอมรับได้?

นิทานพระยาคันทาค

คำกลอนสำนวนภาคอีสาน

พระยาคันทาคตัวเล็ก ๆ สามารถรวบรวม
พลโลกขึ้นไปทำสงครามกับพระยาแถน
บนสวรรค์ พระยาแถนยอมแพ้ไม่มีทางสู้
น่ารู้ น่าดู น่าอ่าน น่าฟัง สนุกมาก

เรียบเรียงโดย

เตชวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์)น.ธ.เอก

พิมพ์จำหน่ายที่

บริษัท ขอนแก่นคลังนานาธรรม จำกัด

๑๖๑/๖-๔ ถ.กลางเมือง ตรงข้ามตลาดสด อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทร. (๐๔๓) ๒๒๑๓๔๖, ๒๒๑๕๙๑ แฟกซ์ ๒๒๓๔๘๒

(สงวนลิขสิทธิ์)

๖๕.-

นิทานปรัมปราอย่าง พญาคันทาค (ในหนังสือเล่มที่ผู้เขียนอ่าน สะกดว่า “พระยาคันทาค”) เป็นของเก่าแก่ ไม่รู้ว่าใครแต่ง ไม่รู้ว่าเล่าครั้งแรกเมื่อใด ที่ปรากฏเป็นหลักฐานถึงวันนี้มีอยู่สี่สำนวน บทวิจารณ์ชิ้นนี้กล่าวถึงเฉพาะ

เวอร์ชัน นิทานพระยาคนคาก ฉบับที่เรียบเรียงเป็นร้อยแก้วโดยเตชวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์) เจ้าอาวาสวัดสะอาด สมบูรณ์ ต.สะอาดสมบูรณ์ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด ตีพิมพ์โดยบริษัท ขอนแก่นคลังนันทาธรรม จำกัด เมื่อปีพ.ศ. 2543 เข้าใจว่าเรียบเรียงมาจากคัมภีร์ใบลานวัดโจคนาหอม ต.คสิกลิ่ง อ.ราชสีสไล จ.ศรีสะเกษ ซึ่งวัญพา ทศตะ อาจารย์จาก มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ถ่ายอักษรไว้

คำถามเหล่านี้มีได้ตั้งขึ้นมาเพื่อประณามพล็อตเรื่อง “ข่มขืนคือการสังฆนคนชั่ว” ซึ่งเป็นตรรกะที่ยังพบเห็นกันอยู่ในละครโทรทัศน์เมื่อไม่นานมานี้ คำถามนี้มีได้ตั้งขึ้นมาเพื่อชักชวนให้ใครบอยคอตหรือเผาหนังสือที่ผู้วิจารณ์ประทับใจตราว่า “เหยียดเพศ”

ที่ถามเพราะอยากรู้จริงๆ ว่าในดัวบทนี้ มีเหตุผลอะไรบ้างนะ ที่ทำให้การข่มขืนเป็นเรื่อง “โอเค” ถึงแม้ว่าดัวบทจะบอกเองว่ามันไม่ใช่เรื่องโอเคเพราะผิดศีลข้อสาม

(ในโลกความจริงอาจมีสถานการณ์ที่การข่มขืนสามารถเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ก็ได้ ดังเช่นในสงครามปลดปล่อยทาส การข่มขืนฆ่านายหญิงเจ้าทาสเพื่อล้มล้างระบอบทาสสามารถนับได้ว่าเป็นการปกป้องตนเอง)

ผู้วิจารณ์จะพยายามตอบคำถามเหล่านี้ผ่านการส่งสำรวจสถานะของผู้หญิงใน นิทานพระยาคนคาก ด้วยคำถามว่าผู้หญิงมีสถานะเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของ?

ก่อนจะแหวกว่ายไปในดัวบท ขอสรุปเรื่องราวใน นิทานพระยาคนคาก ก่อนเกิดเหตุการณ์สู้รบสำหรับท่านผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยสักเล็กน้อย เรื่องมีอยู่ว่า แต่ไหนแต่ไรมาชาวเมืองใต้หรือชาวโลกมนุษย์ต่างก็กราบไหว้บูชาพญาแถนอันเป็นเจ้าเมืองฟ้า อยู่มายุคหนึ่งโลกเกิดแห้งแล้งหนักเพราะพญาแถนไม่ยอมส่งฝนลงมาหาพื้นโลกตามฮีดคอง หรือจาริตประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาทุกๆ ปี พระยาคนคากผู้เป็นเจ้าของขามขามมีในโลกมนุษย์จึงได้ยกไพร่พล พร้อมด้วยครุฑนาคและมอดแมลง ขึ้นไปรบกับพญาแถนเพื่อ “สังฆน” อันเป็นการทำทายอำนาจผู้ที่เคยอยู่สูงกว่ามาตลอด

เมื่อฝ่ายพญาคนคากชนะสงครามในที่สุด ไพร่พลทั้งหลายเห็นว่าพญาแถนสิ้นฤทธิ์ ฎุรัดและขังไว้มันแล้ว ก็พากันไปกวาดทรัพย์สมบัติของพญาแถนและชาวเมืองแถนทั้งหลาย ทั้งเงินทอง ผ้าแพรไหม ลูกสาว และเมียรัก ข่มขืนลูกเมียพญาแถนกันต่อหน้าเจ้าตัวเลยที่เดียว!

“ทหารเฝ้ารักษาพวกไพร่ฟ้าพวกหมูโยธา พากันไปยาดของแถนเจ้า ไปหาเอาของใช้เงินคำทุกอย่าง พวกสาวนางหนุ่มน้อยเขาเล่นหย่องยี่ ฮีดบวบบีบี่ปั่นอลหล จับเอานางสาวมากอดชมดมแก้ม ผูกหมูแถนสาวน้อยเอามาอนฮ่วมยูท่างชมหย่องเล่นสาวฟ้าขึ้นชม คิงอ่อนอ้วนปานว่าสำลี มีแต่สาวคนดีเสพชมสมซ้อน เขาก็ชมสนุกเล่นสาวแถนกลิ้งกล่อม เอาสิ่งของอีกพร้อมทองแก้วป้อยยัง เอากระทั่งเมียลูกพระยาแถนทั้งแก้วแหวนเงินทองเครื่องของเอาเกลี้ยง ... สงครามแล้วแนวแถนเสียเปรียบพวกพระยาลุ่มใต้ไปซ้อนเอาลูกสาว เอาของพร้อมเงินทองเกลี้ยงตลอด ปากบ่อได้นอนให้อยู่ผู้เตียวนั้นแหละ” (หน้า 58-59)

น่าสังเกตว่าข้อความตอนนี้อ่านแล้วถึงการหยิบฉวยทรัพย์สินไปพร้อมๆ กับการจุดหญิงสาวเซลยศึกไปนอนด้วย เล่าสลับไปสลับมาระหว่างเงินทองกับผู้หญิง “เอากระทั่งเมียลูกพญาแฉกทั้งแก้วแหวนเงินทองเครื่องของเอาเกลี้ยง” จนก่อให้เกิดภาพเหมือนว่าโดยเนื้อแท้แล้วผู้หญิงก็ไม่ต่างอะไรจากสิ่งของในสถานการณ์นี้ นั่นคือเป็น “ของ” พญาแฉกที่ยาดแย่งเอาได้

ทันทีหลังจากการยาดแย่งของของพญาแฉก หมูผู้นำแฉกก็พากันมาศิโรราบต่อพระยาคันทาก ยกเมืองให้ปกครอง และขอให้ไว้ชีวิตตน ข้างพระยาคันทากก็ตอบว่า “เฮาบ่หวังมาสร้างเมืองแฉกชิงยาดอีหยังนา เพียงแต่มาผาบแพ้วพอได้สั่งสอน” ตอนที่ผู้วิจารณ์อ่านคร่าวแรกก็เกิดคำถามขึ้นมาทันทีว่า *อ้าว มาเพื่อปราบพอได้สั่งสอน ไม่ได้หวังมาแย่งชิงอะไร แล้วไพร่พลที่เที่ยวไปเอาผู้หญิงชาวเมืองเมื่อตะกี้ละไม่นับหรือ*

จนเมื่อได้อ่านต่อไปจนจบ ถึงเข้าใจว่า *อ้อ การได้ร่วมหลับนอนเฉยๆ ไม่นับว่าเป็นการแย่ง ต้องพากลับเมืองใต้รุ่นถึงจะนับ*

หลังจากฉลองชัยชนะอยู่บนเมืองฟ้าได้หลายเดือน พระยาคันทากก็ส่งสัญญาให้ไพร่พลทั้งหลายเตรียมตัวกลับ โดยให้ไพร่พลนำสิ่งของเครื่องเงินทองแก้วกลับได้ตามใจชอบ แต่ไม่ให้นำเมียเมืองฟ้ากลับโลก ว่าแล้วพระยาคันทากก็จัดการคืนนางสนมเมืองแฉกสี่พันนางที่ได้รับถวายคืนไปให้พญาแฉกด้วย ณ จุดนี้ปรากฏว่าผู้หญิงมิใช่เพียงสิ่งของแต่มีสถานะขึ้นมาทัดเทียมกับสัตว์คู่บ้านคู่เมืองอย่างช้างและม้า “เอาลูกหลานคืนเมื่อสู่คนเหม็ดบ้านหลานเหลน หล่อนของไผ่คืนส่ง ช้างและม้าพระองค์เจ้าส่งคืน เอาแต่เงินคำแก้วของดีอันประเสริฐ” (หน้า 68)

เหตุผลที่พระยาคันทากยกมาเพื่อไม่ให้ไพร่พลพาหญิงชาวเมืองแฉกกลับบ้าน ก็เป็นเรื่องประเพณีที่ผูกสตรีให้อยู่กับเหย้าเรือน ไม่เกี่ยวกับความสมัครใจของพวกนางแต่อย่างใด “ไผอย่าเอาสาวชู้เมืองแฉกลงลุ่ม มันหากผิดฮืดเค้าครองเฒ่าแต่ประถม ... เขาจักพลัดพรากบ้านพ่อแม่มารดา มันจักเป็นปาบึงบาปเวรนากัน ยามเมื่อมรณาแล้วตายไปลดชู้ มันจักตกนรกฮ้อนนอนใหม่เวทนาเจ้าเอย” (หน้า 68) จารีตกำหนดว่าจะพรากหญิงจากบ้านพ่อแม่ไม่ได้ ไม่งั้นตกนรกหมกใหม่ แต่ไม่มีการพูดถึงการมีเพศสัมพันธ์ รวกับว่ามันไม่เคยเกิดขึ้น

หลังจากกลับถึงเมืองลุ่ม พระยาคันทากได้ถวายโอวาทแก่ประชาชน ให้รักษาศีลห้า-ตายไปจะได้ไปเกิดบนเมืองฟ้าไปพบพ่อผู้สาวสุดสวยอีก!

“สุหากพากันเล่นเมืองแฉกคิดฮอดคิดฮอดสาวสำน่อยเมืองฟ้าอยู่แฉก เป็นเพราะสาวสวยโกโสกายอดสง่า เป็นเพราะสาวอยู่ฟ้าสวยล้นกว่าคน เป็นเพราะคนบุญมากล้นคนไปเกิดเมืองแฉก เพราะบุญเป็นสายแนนส่งไปเมืองฟ้า ... คันอยากไปเกิดกำเมืองมิ่งพระยาแฉก อย่าไปนอนนำสาวแมนหมูแฉกให้จำไว้ สาวอยู่ในเมืองแฉกนั้นผิวตึงกลมคล่อง เป็นผิวทองละเอียดอ้วนนวนล้นมีอิมกะใจ คันอยากได้ให้สร้างแต่กองบุญ คือทานศีลภาวนาสิข้อยพาไปเมืองฟ้าเจ้าเอย” (หน้า 74)

โปรดสังเกตว่ามีคำสอนไม่ให้ไปมีเพศสัมพันธ์กับนางฟ้า (“อย่าไปนอนนำสาวแมนหมูแฉกให้จำไว้”) แสดงว่าพระยา

คันทาคตระหนักดีอยู่ว่าไฟรพลของตนจะทำอะไรลงไป แต่คำสอนข้อนี้ก็จมหายไปในกลุ่มประโยคที่พร่ำพรรณนาถึงความงามของนางฟ้า เป็นเครื่องล่อให้ชาวโลก(ผู้ชาย)ได้เข้าวัดทำบุญ มากกว่าจะเป็นคำสอนมิให้พวกเขาทำสิ่งทีพวกเขาเคยทำมาแล้วเมื่อตอนไปรบที่เมืองฟ้า

ผู้วิจารณ์เล่าข้ามขีดไปฉากหนึ่ง ตอนที่ไฟรพลของพระยาคันทาคถึงเวลายาตรากลับโลก ได้เกิดฉากอารมณ์เศร้าซึ่งขึ้นระหว่างชายชาวเมืองลุ่มและสาวชาวเมืองบนกันยกใหญ่ ปรากฏว่าในระยะเวลาหลายเดือนที่อยู่เมืองบน เหล่าไฟรพลได้ต่างมีนางฟ้าเป็นคู่ซ้อจนเสนาหากันถ่วนหน้า ฝ่ายชายชาวเมืองลุ่มก็หยอดคำหวานพาระสันให้ ฝ่ายนางฟ้าก็รำพันถึงความทุกข์ที่ผัวรักต้องจากไป

“คราวนั้นนารีน้อยนางสวรรค์เอ็นสง คันทาไปสอดบ้านคณิงน้องผู้คิดนำเนเดอ พึงยินๆ แช่วให้สาวแถวล้านโกฏีโทดจ ให้หาผู้ห่างไปพี่เอย เจ้าผู้พิพอดให้ขวัญขอดในอก สังกว่าไกลนางหนีบ่อ ต่าวคีนมาพี่ แม่นว่าเวรหยังชองกรรม หยังได้นาวจ่อง เวรของนางหม่อมน้องได้จำให้ห่างสอง ขอให้คิดสอดน้องผู้คงอยู่เมืองแถน อย่าได้ไลเมืองแมนให้หมั้นมานอนช้อน” (หน้า 70)

กลุ่มอาการสต็อกโฮล์มซินโดรม (ความผิดปกติทางจิตที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ถูกจองจำหรือถูกลักพาเกิดความเห็นอกเห็นใจอีกฝ่ายเสียเอง) นี้แพร่สะพัดไปทั่วหมู่ นางฟ้า “จำเลยรัก” บางคนนอนลงดินเกลือกฝุ่น บางคนรำให้ล้มทั้งยืน ทั้งสองฝ่ายต่างพร่ำรักกอลัยไม่ยอมจาก น่าสนใจว่าเป็นฝ่ายหญิงเองที่ออกปากกำชับฝ่ายชายว่าอย่าได้ลืมไลเมืองฟ้า ให้หมั้นมานอนช้อนร่วมรัก หรือว่าการข่มขืนเมื่อคราวแรกนั้นไม่มีความหมายอะไร เพราะเมื่อได้กันแล้วพระ-นางก็ลงเอยรักกัน?

ไม่ว่าจะอย่างไร ข้อความตอนนี้ก็แสดงให้เห็นว่านางฟ้าเหล่านี้มีความเป็นคน มีอารมณ์ความรู้สึกและสื่อสารผ่านคำพูดได้ กระนั้นก็ตาม “ความเป็นคน” ในที่นี้มีใช้ “ความเป็นมนุษย์” ในความหมายของการเป็นปัจเจกชนที่เป็นเจ้าของตนเอง สามารถคิดเองได้ คำขอให้ผัวหมั้นกลับมาร่วมรักกับพวกนาง กลายเป็นเพียงคำพร่ำเพ้อของคนที่ไม่มิจุติภาวะพอจะตัดสินใจอะไรได้ด้วยตัวเอง เพราะจารีตขีดเส้นไว้แล้วว่าพวกนางต้องอยู่กับพ่อแม่ที่เมืองฟ้า อีกทั้งพระยาคันทาคก็ได้กำชับกับไฟรพลทั้งหลายว่าถ้าหากอยากเจอนางฟ้าแสนสวยอีก ให้หมั้นส่งสมบุญ มิใช่เที่ยวไปนอนกับพวกนาง(อีก)

“ความเป็นคน” ของนางฟ้าทั้งหลายจึงหมายถึงเพียงความพึงพอใจในกาม ไม่ต่างจากไฟรฟ้าชาวเมืองลุ่มทั้งหลาย ซ้ำร้ายอาจจะยังต่ำต้อยกว่าหมู่พลรบชาวโลก เพราะอย่างน้อยชาวโลกก็ยังมีทางเลือกทำบุญรักษาศีลเพื่อมุ่งไปสวรรค์ได้ แต่พวกนางฟ้านั้น ไม่สามารถทำตามความต้องการของตนเอง ไม่สามารถแม้แต่จะเป็นเจ้าของเรือนร่างอ่อนอ้วนปานสำลีนั่น

นิทานพระยาคันทาค กลับข้ามสถานะชาวเมืองลุ่มให้ขึ้นอยู่เหนือชาวเมืองบน สิ่งที่ว่ากันว่าสูงส่ง ปรากฏว่ามีได้สูงส่งไปกว่าเมืองลุ่ม ดังที่พระยาคันทาคเตือนพญาแถนว่าชาวแถนได้ขึ้นมาอยู่เมืองบนก็เพราะได้ส่งสมบุญมาจากเมื่อครั้ง

อยู่เมืองลุ่ม จะลี้มบุญคุณเมืองลุ่มไม่ได้

แต่การกลับชั่วคราวระหว่างชาวเมืองลุ่มกับชาวเมืองทั้งหมดนี้ก็เกิดอยู่ใต้บรมโพธิสมภารของพระยาคันคาก ผู้มีบารมีมากเสียจนกระทั่ง เขาอธิษฐานขออะไร ก็ร้อนพระอินทร์ (คนละคนกับพญาแถน) จนต้องเนรมิตให้เมื่อนั้น ชัยชนะของชาวโลกและสันติภาพระหว่างโลกกับสวรรค์นั้นอยู่ได้ก็เพราะบารมีส่วนตนของพระยาคันคากเท่านั้น สงครามที่เกิดขึ้นมิได้ล้มล้างช่วงชั้นในจักรวาล เป็นแต่เพียงการสร้างสะพานข้าม(หัว)ชนชั้นเพียงชั่วคราว ในจักรวาลของ นิทานพระยาคันคาก จึงไม่มีใครเป็น “มนุษย์” ที่มีสิทธิเสรีภาพนอกจากพระยาคันคากผู้มีบุญญาบารมี ถึงสิทธิชะตาฟ้าดิน

นิทานพระยาคันคาก กำหนดสถานะสัตว์น้อยใหญ่รวมทั้งปลวกมอดแมลงให้อยู่ทัดเทียมกับไพร่พลที่เป็นคน

สำหรับนิทานที่สัตว์มีสถานะแทบจะทัดเทียมกับคนใช้เพียงเดรัจฉาน แต่มีส่วนร่วมในการรบตั้งแต่ต้นจนจบ มาขออาสาช่วยรบ อีกทั้งพระยาคันคากเองก็ได้ชื่อเรียกมาจากผิวหนังที่เหมือนคางคกของตน เป็นนิทานที่สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ป่าวโทบ่านใจขึ้นว่า ตนก็อาจมีหน่อโพธิญาณ อาจเป็นพระโพธิสัตว์เช่นท้าวคันคากได้

แทนที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าถึงสัตว์อื่นๆ ในธรรมชาติด้วยการนำเสนอให้มีคุณลักษณะเหมือนมนุษย์

(anthropomorphize) ซึ่งเป็นหลุมพรางของแนวคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางจักรวาล นิทานพระยาคันคาก กลับทำในสิ่งตรงกันข้าม คือเรียกพระเอกของเรื่องตามชื่อสัตว์ และให้สัตว์กลายเป็นตัวละครที่มีบทบาทในสงคราม ทัดเทียมกับคน ใช้สมรรถนะตามธรรมชาติช่วยสงคราม ดังเช่น ให้ปลวกขุดดินสร้างภูเขาริมเชื่อมเมืองลุ่มกับเมืองบน ให้มอดไปกินด้ามอาวุธข้าศึกที่ทำจากไม้ ให้แมงป่องไปซ่อนในครีวข้าศึกรอต่อຍ ทั้งหมดนี้โดยไม่ได้กดสัตว์ลง เป็นตัวประกอบที่เป็นรองคนหนึ่งสมองสองมือเลย เกิดเป็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างสปีชีส์ที่ยิ่งใหญ่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของซุปเปอร์แมน

แต่สำหรับประชากรเพศหญิงแล้ว ไม่ว่าจะป็นชาวเมืองฟ้าหรือเมืองลุ่ม อย่างเก่งก็เป็นได้เพียง “นางแก้ว” คู่บุญบารมี เป็นหนึ่งในแก้วเจ็ดประการในครอบครองของพระเจ้าจักรพรรดิ ปรนนิบัติให้ “ผิวกินแล้วนางเมียจึงรับเศษ” (หน้า 12) เมียที่อาจเลื่อนสถานะไปมาระหว่าง คน สัตว์ และสิ่งของได้ทุกเมื่อ.